

Prezentácia pamiatok v Nitre a okolí ako jedna z ciest k budovaniu pozitívneho vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu¹

Zuzana Borzová

doc. Mgr. Zuzana Borzová, PhD.
Constantine the Philosopher University Nitra
Faculty of Arts
Department of Archaeology
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovakia
e-mail: zborzova@ukf.sk

Muzeológia a kultúrne dedičstvo, 2018, 6:2:141-148

Presentation of monuments in Nitra and its surroundings as one of the methods for creating a positive attitude towards our cultural heritage

Following the specialization of the department, our interest in the topic of cultural heritage is aimed mainly at monuments and archaeological sites, often in context of a wider background. Besides scientific investigation and teaching archaeology, we have been dealing with their popularization and presentation in recent years. The goal of this article is to present various popularization activities whose goal is, besides others, to reinforce relations towards cultural heritage and to develop historical consciousness. Our activities for primary school children as well as popularization activities for public related to archaeological sites which are being archaeologically investigated are very popular.

Key words: popularization of archaeology, presentation of monuments, archaeology in the process of education, cultural heritage

Popularizačný zámer

Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre sa od roku 2008, okrem výučby archeológie, vedecko-výskumnej činnosti a realizácie archeologických výskumov, aktívne venuje aj popularizácii archeológie. Ide o súbor viacerých aktivít, ktoré majú niekoľko spoločných cieľov. Jedným z nich je popularizácia a propagácia vedného odboru archeológia ako vedy, ktorej cieľom je rekonštruovať minulosť a túto rekonštrukciu sprostredkovať laickej verejnosti. Ďalším našim zámerom je rozširovanie doterajších vedomostí o minulosti prístupnou formou, či už pre deti, alebo aj pre dospelých záujemcov. Prezentáciou výsledkov našich výskumov sa snažíme vzbudiť záujem nielen o vedný odbor archeológia, ale predovšetkým o hnutelné pamiatky z konkrétneho regiónu, čím sa usilujeme rozvíjať a podporovať aj regionálnu výchovu. Svojimi aktivitami propagujeme hnutelné aj nehnuteľné (archeologické) pamiatky či už v prírode, alebo v mestských zónach, ako aj celé pamiatkové územia. Propagujeme inštitúcie, ktoré prezentujú archeologický materiál (múzeá, archeoskazený), čím sa snažíme posilňovať vzťah ku kultúrnemu dedičstvu a budovať historické povedomie laickej verejnosti.

Napriek tomu, že je Nitre venovaná značná pozornosť z hľadiska prezentácie a popularizácie archeologických lokalít a kultúrnych pamiatok aj zo strany iných inštitúcií, veľká časť našich

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckých projektov VEGA MŠ SR a SAV č. 2/0037/17 „Úloha materiálnej kultúry pri formovaní ekonomických, sociálnych a interetnických väzieb v stredovekých komunitách“ a VEGA MŠ SR a SAV č. 1/0208/15 „Človek a hory v priebehu času – od pravekých hradísk k stredovekým hradom“.

aktivít sa viaže práve k tomuto miestu a k jeho širšiemu okoliu. Dôvodom je nepochybne lokalizácia našej katedry a jej tunajšie terénne aktivity, ako aj výborná spolupráca v popularizačnej sfére s viacerými nitrianskymi inštitúciami a niektorými nitrianskymi základnými či strednými školami.

Náš záujem je upriamený v prvom rade na podporu v edukačnom procese, ako aj vo voľnočasových aktivitách detí a mládeže tunajších základných a stredných škôl. Práve v tomto smere pokladáme naše aktivity za špecifické, odlišujúce sa od prezentačných aktivít ostatných inštitúcií v Nitre a okolí. Ostatné naše činnosti sú určené nielen pre deti, ale aj pre širokú verejnosť a súvisia skôr s prezentáciou našich terénnych aktivít. Z oboch vyššie uvedených okruhov našich aktivít vyberám tie najzaujímavejšie.

Prezentácia pamiatok v Nitre a v okolí v réžii Katedry archeológie FF UKF v Nitre

Nitra a jej zázemie poskytuje veľký potenciál (nielen archeologických) pamiatok, ktoré svedčia o nepretržitom osídlení a význame tejto lokality od počiatkov ľudských dejín podnes. Vyznačuje sa bohatou históriou, ktorú okrem písomných správ dokladajú mnohé nehnuteľné pramene, národné kultúrne pamiatky či pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny v rámci mesta. O dôležitosti tohto sídla svedčia aj viaceré archeologické lokality s množstvom archeologických nálezov a situácií, ktoré mnohokrát dokresľujú obraz a každodenný život danej epochy. Našou snahou je prostredníctvom popularizačných aktivít priblížiť predovšetkým najmenšiemu obyvateľovi Nitry, návštevníkovi či turistovi historický obraz tohto mesta.

V rámci výučby dejepisu realizujeme na základných školách a osemročných gymnáziách projekt „*Mladý archeológ objavuje starobylú Nitru – Archeologické pexeso*“.² V princípe ide o kartovú hru v zmysle hľadania dvoch rovnakých symbolov. Kartová hra, ktorá má aj svoju digitálnu verziu, obsahuje 16 párov kartičiek s vyobrazeniami archeologických lokalít a nálezov z Nitry a okolia (Obr. č. 1). Nájdením dvoch rovnakých znakov na kartách deti sami určujú tému prednášky, respektíve vyučovacej hodiny. To znamená, že prednášajúci má pripravených 16 tém, z ktorých



Obr. č. 1: Archeologické pexeso počas interaktívnej hodiny na ZŠ Alekšince (foto: Z. Borzová)

„vít'aznú, respektíve vít'azné“ prezentuje formou powerpointovej prezentácie. Prednáška je doplnená o rôzne aktivity, ktoré závisia od vekovej kategórie „hráčov“. Zámerom takejto aktivity je pútavou, špecifickou formou podať informácie, ktoré majú v rámci edukačného procesu doplňujúci charakter, čím sa vlastne prehlbujú vedomosti žiaka. Zároveň sa prostredníctvom takejto hodiny stáva edukačný proces atraktívnejším. Pexeso samotné, aj mimo vyučovacieho procesu, slúži ako spoločenská hra pre záujemcov všetkých vekových kategórií. Upozorňuje na miesta s historickým významom, ktoré možno navštíviť v rámci prechádzky po Nitre (hradná jaskyňa – sídlo pravekých lovcov; socha nitrianskeho kniežat'a Pribinu; Martinský vrch; Zoborský kláštor; Nitriansky hradný kopec). Pre turistov pexeso ponúka informácie o pravekých hradiskách v Nitre a okolí (hradisko

„vít'aznú, respektíve vít'azné“ prezentuje formou powerpointovej prezentácie. Prednáška je doplnená o rôzne aktivity, ktoré závisia od vekovej kategórie „hráčov“. Zámerom takejto aktivity je pútavou, špecifickou formou podať informácie, ktoré majú v rámci edukačného procesu doplňujúci charakter, čím sa vlastne prehlbujú vedomosti žiaka. Zároveň sa prostredníctvom takejto hodiny stáva edukačný proces atraktívnejším. Pexeso samotné, aj mimo vyučovacieho procesu, slúži ako spoločenská hra pre záujemcov všetkých vekových kategórií. Upozorňuje na miesta s historickým významom, ktoré možno navštíviť v rámci prechádzky po Nitre (hradná jaskyňa – sídlo pravekých lovcov; socha nitrianskeho kniežat'a Pribinu; Martinský vrch; Zoborský kláštor; Nitriansky hradný kopec). Pre turistov pexeso ponúka informácie o pravekých hradiskách v Nitre a okolí (hradisko

² BORZOVÁ, Zuzana. *Mladý archeológ objavuje starobylú Nitru. Archeologické pexeso*. Nitra, 2016.

mladšej doby bronzovej na Zobore; Malý a Veľký Lysec – sídlo ľudu lužickej kultúry), ako aj stredovekých kostoloch a hrade (Kostol sv. Juraja v Kostolčanoch pod Tribečom, zrúcanina Hradu Gýmeš a Kostol sv. Michala v Dražovciach), ktoré sú súčasťou značkovaných turistických trás či náučných chodníkov. Predstavuje aj významné nálezy a náleziská, ktoré reprezentujú Nitru a okolie (roľnícka osada doby kamennej z Lužianok; rímska minca typu *Aes grave* z Martinského vrchu; koruna cisára Monomacha z Ivanky pri Nitre; staromaďarské jazdecké hroby z Lužianok; Mačací zámok na Chrenovej v Nitre). Nakoniec sú prezentované aj miesta, kde možno nájsť expozície s archeologickou a historickou tematikou (Nitriansky hrad, Ponitrianske múzeum v Nitre a archeologická expozícia na Martinskom vrchu).

Pre deti prvého stupňa ZŠ realizujeme v rámci voľnočasových letných aktivít program o Nitre od najstarších stôp osídlenia po stredovek pod názvom „*Dobrodružné putovanie mladého archeológa Nitrou a okolím*“ v rámci projektu Nitrianska letná univerzita. Ide o dvojtýždňový denný tábor organizovaný Univerzitou Konštantína Filozofa v Nitre, Slovenskou poľnohospodárskou univerzitou v Nitre a mestom Nitra. V rámci tohto tábora si deti vyskúšajú rôzne profesie, ktoré sa študujú na zmienенých univerzitách. Počas jedného dňa sa v tomto tábore deti menia na mladého archeológa. Vtedy majú možnosť oboznámiť sa prostredníctvom interaktívnej prednášky spojenej s tvorivou dielňou s najstaršími dejinami, s archeologickými lokalitami a nálezmi z Nitry a okolia. Detom sú predstavené aj originálne nálezy z výskumov katedry, ako aj niektoré z metód práce archeológa (Obr. č. 2).³

V rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku v roku 2017 katedra realizovala



Obr. č. 2: Nitrianska letná univerzita 2016 – mladý archeológ spoznáva materiálnu kultúru Nitry a okolia (foto: Z. Borzová)

poldňový program pre deti a mládež v spolupráci so Správou CHKO Ponitrie pod názvom „*Putovanie pamiatkami a prírodou Nitry a okolia*“. Deti z viacerých nitrianskych základných škôl a z nižších ročníkov osemročných gymnázií sa zúčastnili programu v dvoch tematických blokoch. V rámci bloku „*Mladý archeológ objavuje starobylú Nitru*“ spoznávali formou hier a úloh, ako aj pomocou rovnomenného pexesa najzaujímavejšie pamiatky a archeologické lokality Nitry a okolia. Okrem toho si vyskúšali prácu archeológa pri spracúvaní nájdených nálezov a oboznámili sa s originálnymi archeologickými nálezmi z viacerých období praveku a zo stredoveku.

V rámci experimentu si vyrobili repliky niektorých artefaktov z hliny alebo z kovu. Formou úloh sa oboznámili aj s prácou archeobotanika, ktorá tiež vyvrcholila experimentom – mletím obilia. „*Mladý prírodovedec skúma prírodu Nitry a okolia*“ bola téma druhého bloku. Deti spoznali príbehy zvierat Tribeča, naučili sa rozoznávať zvuky zvierat. Odhalili tajomstvo letokruhov a pozorovali prírodu spoza lupy. Formou dokumentu boli oboznámené s prírodnými danosťami Nitry a okolia, ako aj s viacerými spôsobmi ochrany prírody (Obr. č. 3). Cieľom tohto projektu bolo poukázať na kultúrne a prírodné dedičstvo nachádzajúce sa v bezprostrednom

³ KANÁSOVÁ, Diana. Nitrianska letná univerzita. In: *Náš čas*, roč. 19, 2015, č. 4, s. 10-11.

okolí tunajších detí.⁴ Do tohtoročných Dní európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku v roku 2018 sa katedra zapája opäť, a to programom s názvom „*Odbalené tajomstvá z minulosti Nitry*“, v rámci ktorého chystá viaceré aktivity, tentoraz aj s potulkami po najvýznamnejších pamiatkach horného mesta.

S poslednou vyššie zmienenou akciou súvisí aj naša ďalšia aktivita na *Oponickom hrade*. Hrad



Obr. č. 3: Putovanie pamiatkami a prírodou v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva 2017 (foto: R. Sikilenka)

v Oponiciach predstavuje národnú kultúrnu pamiatku, ktorá je situovaná v juhozápadnej časti pohoria Tribeč, asi 2,5 km juhovýchodne od obce Oponice v okrese Topoľčany a 24 km severne od Nitry. Jeho počiatky siahajú do 90. rokov 13. storočia v súvislosti s aktivitami Čákovcov v sledovanom priestore. Hrad prešiel viacerými stavebnými zmenami, ktoré odzrkadľujú život tunajšieho obyvateľstva, ako aj historické udalosti širšieho okolia. Katedra archeológie FF UKF v Nitre tu od roku 2015 realizuje každoročne systematický archeologický výskum, ktorý súvisí s pamiatkovou obnovou hradu pod vedením občianskeho združenia Apponiana. Vďaka archeologickému výskumu sa podarilo preskúmať tie úseky hradu, ktoré boli najviac zničené a tým prispieť k rekonštrukcii stavebno-historického vývoja tejto pamiatky. Počas výskumu bolo objavené značné množstvo huteľných archeologických nálezov (8 605 kusov), ktoré napomáhajú k rekonštrukcii každodenného života na hrade.⁵

Získané informácie okrem odborného spracovania prezentujeme aj širokej verejnosti. Jednou z popularizačných aktivít v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku v roku 2017 bol celodenný program pod názvom „*Odbalené tajomstvá Oponického hradu*“. Hlavným programom bola prezentácia doterajších výsledkov archeologického výskumu a obnovy hradu pozostávajúca z dvoch prehliadok sprístupnených častí hradu s odborným výkladom. Prehliadky dopĺňali informačné tabule rozmiestnené v areáli hradu, ktoré sú tu umiestnené dodnes a slúžia ako zdroj informácií aj pre ďalších turistov. Na hradnom nádvorí

⁴ BORZOVÁ, Zuzana. Archeologický workshop pre deti. In: *Náš čas*, roč. 19, 2017, č. 4, s. 66-67.

⁵ BÓNA, Martin – REPKA, Dominik – SATER, Peter. *Oponický hrad. Dejiny, výskum a obnova pamiatky*. Nitra, 2017; REPKA, Dominik – SATER, Peter – ŠIMUNKOVÁ, Katarína: Archeologické nálezy z Oponického hradu: rozbor nálezov získaných počas sanácie hradu v rokoch 2001 – 2004 a archeologického výskumu v rokoch 2015 – 2016. In: *Študijné Zvesti Archeologického Ústavu SAV v Nitre*, roč. 62, 2017, s. 181-206.

boli prezentované aj archeologické nálezy získané počas troch sezón archeologického výskumu s odborným výkladom. Súčasťou tejto akcie bol aj detský program pozostávajúci z rôznych hier a súťaží, ktoré vrcholili hľadáním pokladu, ktorý mal byť podľa legendy ukrytý na Oponickom hrade hradným pánom v čase tureckého nebezpečenstva.⁶ Archeologický výskum, ako aj aktivity súvisiace s obnovou hradu budú pokračovať aj v sezóne v roku 2018, o výsledkoch ktorých budeme širokú verejnosť aj deti informovať v septembri prostredníctvom viacerých pripravovaných aktivít v rámci Dní európskeho kultúrneho dedičstva na Slovensku v roku 2018.

Pre študentov archeológie, muzeológie, histórie, ako aj pre širokú verejnosť, ktorá sa zaujíma o hrady, pripravila Katedra archeológie v rámci každoročného podujatia Historických dní program pod názvom „Hradné dni 2016“. Program pozostával z viacerých odborných prednášok o stredovekých hradoch, na ktorých katedra realizuje archeologický výskum, t. j. o hrade Oponice, Hrušov a Peťuša. Súčasťou programu bola aj prezentácia archeologických nálezov v jednotlivých tematických celkoch s odborným výkladom, ako aj expozícia nálezov, posterová prezentácia a prezentácia publikácií k danej téme.

Národná kultúrna pamiatka *hrad Hrušov* sa nachádza vo východnom pásme pohoria Tribeč, v katastri obce Hostie, v okrese Zlaté Moravce, približne 40 km severovýchodne od Nitry. Pôvodný malý bezvežový strážny hrad z 13. storočia prešiel počas štyroch storočí viacerými premenami a prestavbami.⁷ Každodenný život na hrade okrem hradnej zručaniny prezentujú aj archeologické nálezy v podobe predmetov dennej potreby, kachlíc, keramických zlomkov, zbraní a súčastí odevu tunajšieho obyvateľstva, ktoré boli nájdené aj počas archeologického výskumu z roku 2016. Realizátorom archeologického výskumu bola Katedra archeológie FF UKF v Nitre v spolupráci s občianskym združením LEUSTACH. Pri výskume plochy východného paláca hradu sa terénnych aktivít aktívne zúčastnili aj žiaci zo ZŠ Fatranská v Nitre.

Aktivity detí a mládeže na hrade Hrušov nie sú neobvyklou záležitosťou, čo súvisí s aktívnou činnosťou OZ LEUSTACH. Hlavným cieľom združenia je propagácia kultúrnych pamiatok, ktoré sú v dezolátnom stave, a to prostredníctvom viacerých aktivít. Mnohé z nich sú určené pre deti a mládež. Priamou účasťou najmladšej generácie na rekonštrukcii a obnove pamiatok, organizovaním rôznych konferencií, workshopov, seminárov a vzdelávacích programov so zameraním na záchranu, obnovu a rekonštrukciu kultúrnych a historických pamiatok sa OZ LEUSTACH usiluje o budovanie pozitívneho vzťahu detí a mládeže k historickým a kultúrnym pamiatkam. V spolupráci s našou katedrou momentálne prebieha projekt „*Environmentálna archeológia na hrade Hrušov*“. V rámci projektu sú deti počas prednášok a workshopov oboznámené so základmi vedných disciplín archeobotaniky a archeozológie. Spôsoby pestovania a použitia rastlín, význam zvierat v minulých spoločnostiach, ako aj vplyv človeka na životné prostredie sú v rámci projektu hravým spôsobom prezentované nielen deťom, ale aj im rodičom.⁸

Katedra archeológie FF UKF v Nitre sa od roku 2008 intenzívne venuje výskumu mikroregiónu *Kostolianskej kotliny*, ktorá sa nachádza v juhozápadnej časti pohoria Tribeč, približne 16 km severovýchodne od Nitry. Ide o uzavretý mikroregión, z troch strán obkolesený tribečskými vrchmi a z poslednej južnej strany otvorený do Žitavskej pahorkatiny. O intenzívnom využívaní tohto mikroregiónu a o osídlení kotliny v praveku a stredoveku

⁶ REPKA, Dominik. Odhalené tajomstvá Oponického hradu. In: *Náš čas*, roč. 21, 2017, č. 4, s. 65.

⁷ BÓNA, Martin – TIHÁNYIOVÁ, Monika. *Hrad Hrušov*. OZ Leustach, 2015; BÓNA, Martin. Konzervácia a prezentácia hradu Hrušov v rokoch 1928 – 1930. In: *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok* 14. Bratislava : PÚ SR, 2003, s. 79-93 – tu je aj ďalšia literatúra.

⁸ Za informácie o činnosti OZ LEUSTACH ďakujem Mgr. Stanislave Blahovej, predsedníčke správnej rady OZ LEUSTACH.

svedčia predovšetkým archeologické pramene, z ktorých viaceré sú dodnes pozorovateľné v teréne. V zalesnenej časti, v príľahlých vrchoch obkolesujúcich Kostoliansku kotlinu, možno nájsť viaceré reliktory opevnených sídiel z praveku a zo stredoveku: hradisko lužickej kultúry na Veľkom a Malom Lysci, stredoveký hrad Gýmeš, stredoveké opevnené sídlo – Studený hrad. V intraviláne obce Kostoľany pod Tribečom sa nachádza ďalšia významná pamiatka, dodnes stojaca a plne funkčná sakrálna stavba – Kostol sv. Juraja v Kostoľanoch pod Tribečom, ktorej počiatky siahajú až do včasného stredoveku.⁹

Tieto pamiatky, respektíve výsledky archeologického, ako aj interdisciplinárneho výskumu celého mikroregiónu, sú propagované a prezentované nielen odborníkom, ale aj širšej verejnosti. K najdôležitejším propagačným aktivitám vyššie zmienenej oblasti patria prednášky, výstavy, publikácie, ako aj turistický chodník s príslušným knižným či internetovým sprievodcom.¹⁰ S propagáciou Kostolianskej kotliny pre deti úzko súvisia aj popularizačné a edukačné aktivity Katedry archeológie FF UKF v Nitre. Okrem zážitkových hodín a workshopov uskutočnených v miestnych základných školách máme snahu prezentovať naše aktivity viacerými spôsobmi. Jedným z nich bola celodenná akcia pre verejnosť s názvom „*Ladice v premenách času*“.¹¹ Hlavným programom podujatia bol medzinárodný archeologický workshop, ktorého cieľom bola propagácia doterajších výsledkov výskumu v Kostolianskej kotline, teda prezentácia archeologických nálezov a nálezísk, ako aj práca archeológov v tomto mikroregióne. Pozornosť bola upriamená predovšetkým na tzv. ladických bojovníkov, teda tých, ktorí určitým spôsobom zasiahli do diania v Kostolianskej kotline v rôznych etapách praveku a stredoveku. Na základe výsledkov niekoľkosezónneho výskumu hradiska na Malom a Veľkom Lysci sa podarilo rekonštruovať niektoré aspekty života bojovníkov zo staršej doby železnej. Pre včasný stredovek sú v Kostolianskej kotline vďaka pohrebisku v Ladiciach charakteristickí tzv. strážcovia Kostolianskej kotliny z 9. storočia, ktorých preslávil legendárny meč z bojovníckeho hrobu 2/60. Indíciou z písomných prameňov vrcholného stredoveku vznikla idea o Kumánoch sídlících pod Gýmešom.

V duchu týchto bojovníkov a ich doby boli počas spomínaného workshopu realizované viaceré aktivity rozdelené na detský program a program pre dospelých. Počas zážitkovej hodiny s katedrovým maskotom Brankom putovali deti po Kostolianskej kotline od praveku po novovek. Oboznámili sa s archeologickými nálezmi z Kostolianskej kotliny, naučili sa spoznávať artefakty, experimentovali s mletím obilia. Pre deti bola ďalej pripravená rozprávka o tajomnej kostolianskej princeznej Perle. Najpútavejšou aktivitou pre najmenších účastníkov podujatia bola nepochybne rekonštrukcia života ľudí v praveku a stredoveku v rôznych podobách. Deti si mohli vyskúšať pripraviť, upiecť a následne ochutnať historické pokrmy. Mnohí si vyskúšali aj výrobu bronzových predmetov pôvodnými pravekými technikami. Odlievali sa bronzové ihlice a sekerky. Členovia OZ IPEA, ktorí sú z väčšej časti absolventi

⁹ BISTÁK, Peter – BORZOVÁ, Zuzana – BORZA, Martin. Porovnanie výsledkov terénnej prospekcie a leteckého laserového skenovania hradiska na Veľkom a Malom Lysci. In: *Studia Historica Nitriensia: Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauera: Sedem dečníí Petra Romsauera*. Vol. 21. Nitra: 2017, s. 49-60; BORZOVÁ, Zuzana – PAŽINOVÁ, Noémi. Osídlenie Kostolianskej doliny. In: *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok* 21. Bratislava: PÚ SR, 2009, s. 29-44.

¹⁰ BAXA, Peter – BORZOVÁ, Zuzana – BISTÁK, Peter. *Sprievodca po Kostolianskom náučnom chodníku (Gýmeš – Kostolianske líky)*. Bratislava, 2016; BORZOVÁ, Zuzana – BAXA, Peter – BISTÁK, Peter. Prezentácia a popularizácia Kostola sv. Juraja v Kostoľanoch pod Tribečom. In: *Experimentálna archeológia, činnosť archeoparkov a popularizácia archeológie. Zborník referátov z medzinárodnej odbornej konferencie Hanušovce nad Topľou 26. – 27. jún 2014*. Hanušovce nad Topľou, 2014, s. 63-82.

¹¹ BORZOVÁ, Zuzana. Oživilí dávnych bojovníkov. In: *Náš čas*, roč. 20, 2016, č. 5, s. 62-63.

Katedry archeológie FF UKF v Nitre, predstavili deťom aj ďalšie výrobky – repliky z mladšej a neskoršej doby bronzovej. Kumánska jurta a streľba z kumánskeho luku pomocou „Kumánov“ z dobového spolku Militia Portalis oslovila každé dieťa. Prostredníctvom posterovej prezentácie boli širokej verejnosti prezentovaní spomínaní bojovníci z rôznych období. Súčasťou programu bola aj výstava archeologického materiálu nájdeného počas prieskumov a výskumov v Kostolianskej kotline. Predstavené boli aj publikácie, mnohé z pier zamestnancov Katedry archeológie, ktoré na vedeckej úrovni prezentujú archeologické bádanie v Kostolianskej kotline. Medzinárodný archeologický workshop završil cyklus prednášok, ktoré sa tematicky dotýkali obsahu podujatia.¹²

Záver

Budovanie pozitívneho vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu môže mať v dnešnej dobe viacero podôb. Naše zámery transformované do popularizačných a prezentačných aktivít sa doposiaľ vyvíjajú v dvoch líniiach. Jednou z nich sú projekty pre deti s množstvom aktivít či už v edukačnom procese, ako aj v rámci voľnočasových programov s viacerými cieľmi. Druhá línia vedie k dospelému záujemcovi s cieľom propagácie konkrétnych výsledkov katedrových výskumov. To znamená, že spôsob realizácie našich aktivít sa odvíja od zámeru a náplne jednotlivých popularizačných projektov, ako aj od požiadaviek „objednávateľa“.

Okrem toho je spôsob prezentácie determinovaný aj inými faktormi. V prípade programov pre deti je to v prvom rade absencia vlastného priestoru vhodného k vyššie zmeneným aktivitám, minimálne personálne zastúpenie realizátorov popularizačného zámeru a v neposlednom rade nízky rozpočet. Z vyššie uvedených dôvodov sú takmer všetky naše projekty pre deti realizované u „objednávateľa“. Tento spôsob popularizácie a prezentácie pamiatok a archeológie ako takej má v porovnaní s detskými programami v múzeách¹³ alebo edukačných centrách¹⁴ viacero odlišností, z ktorých niektoré možno pokladať za nevýhody a, naopak, niektoré za výhodné a viacej účinné.¹⁵ Napriek odlišným metódam majú naše programy s inými inštitúciami rovnaký zámer – popularizovať a prezentovať pamiatky a tým budovať alebo prehľbovať vzťah k histórii a kultúrnemu dedičstvu. Takisto aj prezentácia pamiatok a archeologických lokalít v teréne predovšetkým pre dospelého záujemcu prináša pozitívny vzťah k pamiatkam, respektíve ku kultúrnemu dedičstvu. Veríme, že naše aktivity v tomto smere sú účinné, čoho dôkazom je neustály dopyt po našich programoch.

¹² BORZOVÁ, Zuzana. *Kostolianska kotlina v premenách času. Stav a perspektívy archeologického a interdisciplinárneho výskumu krajiny*. Habilitačná práca. Nепublikované. Nitra, 2017.

¹³ K téme vyberám: BOCKOVÁ, Anna – GÁPA, Maroš. Možnosti transferu historických poznatkov (múzejných zbierok) do edukačného procesu. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 6, 2018, č. 1, s. 145-160 – tu je aj ďalšia literatúra a výpočet projektov múzeí s edukačným programom.; KRIŠKOVÁ, Zdena. Úloha výskumu v procese uchovania a vedeckého zhodnocovania kultúrneho dedičstva v múzeu. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 2, 2014, č. 1, s. 36.

¹⁴ K téme vyberám: KOVÁŘ, Josef Jan. Popularizace archeologie a historie ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže. In: *Věřejná archeologie. Příspěvky z konferencí Archeologie a veřejnost 2007 a 2012*, roč. 4, 2013, s. 155-163; TICHÝ, Radomír. Archeodidaktika jako didaktická transformace dějin pravěku. Příklad řešení v Archeoparku pravěku ve Věštarech. In: *Živá archeologie. (Re)konstrukce a experiment v archeologii*, roč. 16, 2014, s. 58-66.

¹⁵ Vďaka spätnej väzby zo strany objednávateľov (základných škôl, osemročných gymnázií, miest a obcí a neziskových organizácií) za pozitívnu možno pokladať kombináciu prednášky s tvorivými dielnami, ako aj možnosť prezentácie archeologických nálezov, ktoré si deti môžu nielen pozrieť, ale aj chytiť, odfoťiť či nakresliť. Veľmi dobrú odozvu majú vizuálne prezentácie archeologických situácií a 3D rekonštrukcií archeologických nálezov. Školy preferujú naše programy, ktoré sú orientované aj na regionálnu výchovu, resp. výklad regionálnych dejín. Za pozitívum možno pokladať aj flexibilitu našich programov, ktoré vieme vždy časovo, ako aj obsahovo prispôbiť objednávateľovi.

Zoznam prameňov a literatúry (References)

- BAXA, Peter – BORZOVÁ, Zuzana – BISTÁK, Peter (2016). *Sprievodca po Kostolianskom náučnom chodníku (Gýmeš – Kostolianske lúky)*. Bratislava.
- BISTÁK, Peter – BORZOVÁ, Zuzana – BORZA, Martin (2017). Porovnanie výsledkov terénnej prospekcie a leteckého laserového skenovania hradiska na Veľkom a Malom Lysci. In: *Studia Historica Nitriensia: Supplementum – mimoriadne číslo časopisu venované životnému jubileu prof. Petra Romsauerera: Sedem decénií Petra Romsauerera*. Vol. 21. Nitra, s. 49-60.
- BOCKOVÁ, Anna – GÁPA, Maroš (2018). Možnosti transferu historických poznatkov (múzejných zbierok) do edukačného procesu. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 6, č. 1, s. 145-160.
- BORZOVÁ, Zuzana (2016). *Mladý archeológ objavuje starobylú Nitru. Archeologické pexeso*. Nitra.
- BORZOVÁ, Zuzana (2016). Oživilí dávnych bojovníkov. In: *Náš čas*, roč. 20, č. 5, s. 62-63.
- BORZOVÁ, Zuzana (2017). Archeologický workshop pre deti. In: *Náš čas*, roč. 21, č. 4, s. 66-67.
- BORZOVÁ, Zuzana (2017). *Kostolianska kotlina v premenách času. Stav a perspektívy archeologického a interdisciplinárneho výskumu krajiny. Habilitačná práca*. Nepochikované. Nitra.
- BORZOVÁ, Zuzana – BAXA, Peter – BISTÁK, Peter (2014). Prezentácia a popularizácia Kostola sv. Juraja v Kostolpanoch pod Tribčom. In: *Experimentálna archeológia, činnosť archeoparkov a popularizácia archeológie. Zborník referátov z medzinárodnej odbornej konferencie Hanušovce nad Topľou 26. – 27. jún 2014*. Hanušovce nad Topľou, s. 63-82.
- BORZOVÁ, Zuzana – PAŽINOVÁ, Noémi (2009). Osídlenie Kostolianskej doliny. In: *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok* 21. Bratislava : PÚ SR, s. 29-44.
- BÓNA, Martin (2003). Konzervácia a prezentácia hradu Hrušov v rokoch 1928 – 1930. In: *Monumentorum tutela – Ochrana pamiatok* 14. Bratislava : PÚ SR, s. 79-93.
- BÓNA, Martin – REPKA, Dominik – SATER, Peter (2017). *Oponický hrad. Dejiny, výskum a obnova pamiatky*. Nitra.
- BÓNA, Martin – TIHÁNYIOVÁ, Monika (2015). *Hrad Hrušov*. OZ Leustach.
- KANÁSOVÁ, Diana (2015). Nitrianska letná univerzita. In: *Náš čas*, roč. 19, č. 4, s. 10-11.
- KOVÁŘ, Josef Jan (2013). Popularizace archeologie a historie ve volnočasových aktivitách dětí a mládeže. In: *Věřejná archeologie. Příspěvky z konferencí Archeologie a veřejnost 2007 a 2012*, roč. 4, s. 155-163.
- KRIŠKOVÁ, Zdena (2014). Úloha výskumu v procese uchovania a vedeckého zhodnocovania kultúrneho dedičstva v múzeu. In: *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, roč. 2, č. 1, 29-39.
- REPKA, Dominik (2017). Odhalené tajomstvá Oponického hradu. In: *Náš čas*, roč. 21, č. 4, s. 65.
- REPKA, Dominik – SATER, Peter – ŠIMUNKOVÁ, Katarína (2017). Archeologické nálezy z Oponického hradu: rozbor nálezov získaných počas sanácie hradu v rokoch 2001 – 2004 a archeologického výskumu v rokoch 2015 – 2016. In: *Študijné Zvesti Archeologického Ústavu SAV v Nitre*, roč. 62, s. 181-206.
- TICHÝ, Radomír (2014). Archeodidaktika jako didaktická transformace dějin pravěku. Příklad řešení v Archeoparku pravěku ve Všestarech. In: *Živá archeologie. (Re)konstrukce a experiment v archeologii*, roč. 16, s. 58-66.